

tal ilmus järjekordne Tiiu koostatud raamat *Ruumi loomine. Artikleid keskkonna kujutamise tekstides*, mis avab pärimusliku ajaloo, elulugude ja mälestuste ruumi aspekte ja pakub taas avaldamisvõimalusi noortele uurijatele. Tiiu osalusel valmis 2009. aastal ajakirja *Mäetagused* pärimusliku ajaloo teemanumber (nr 43), kust leiab värsked käsitlusi sellest valdkonnast nii Eesti kui ka naabermaade uurijatelt.

Kolmanda uurimissuunana saame Tiiu puhul esile tõsta teoreetilist lähenemist pärimuse uurimisele, mis põimub tema ajaloo huviga. Sellesse valdkonda kuulub paljutsiteeritud artikkel “Rahvaluule mõiste kujunemine Eestis” (1999), tema avaldatud kogumike saatesõnad, samuti mitmed uurimuslikud artiklid Eesti rahvaluuleteaduse suurkujudest. Koos Kristin Kuutmaga toimetatud ingliskeelses eesti folkloristika ja etnoloogia refleksiivses ajaloos (*Studies in Estonian Folkloristics and Ethnology. A Reader and Reflexive History*, 2005) on Tiiu käsitlenud Friedrich R. Kreutzwaldi ja Jakob Hurda tööd ja loomingut, näidates nende uuenduslikkust Eesti rahvaluuleteaduse ajaloos.

Tartu Ülikooli folkloristika eriharus on Tiiu hooles ikka olnud kesksed ained, sealhulgas eriala sissejuhataja kursus, samuti mitmed suurt süvenemist nõudvad magistrirõppe kursused. Ta on loova suhtumisega ja süstemaatiline õppejõud, kes ootab ka üliõpilastelt töökust, süvenemisvõimet ja loovat mõtlemist. Tiiu on ka e-õppe järjekindel arendaja ning edukas väitekirjade juhendaja.

Kolleegid hindavad Tiiut kui uuendusmeelset, suurte võimete ja erakordse töötahtega folkloristi. Õnnitleme ja soovime, et Tiiu teaduslik looming kulgeks endiselt tõusvas joones ja et jätkuks aega ja inspiratsiooni uuteks algatusteks.

Ülo Valk

Euroopa etnobotaanika koostöövõrgustikud

Mullu 4.–15. märtsini leidis Ghentis (Belgia) aset Majandusbotaanika Ühingu (Society for Economic Botany, SEB) Euroopa rakukese esimene kogunemine. Kohal oli 58 osavõtjat (28 neist tudengid) 15 riigist; sealhulgas kõikvõimalikud etnobotaanikaga riivamisi seotud erialade esindajad nagu näiteks farmakoloogid, antropoloogid, biokeemikud, bioloogid, botaanikud jne.

Umbes kuu aega enne kohtumist saatis kohtumise peakorraldaja Mark Nesbitt Kew'i Kuninglikust Botaanikaaiast (Suurbritannia) osalejatele palve esitada kokkuvõtte oma uurimisvaldkonnast, mille alusel määrati üheksa üldteemat. Et aeg oli piiratud, paluti osavõtjatel valida välja kolm arutelurühma ja reastada need prioriteetide järgi. Arutelurühmade eesmärk oli jõuda käsitletavates uurimisvaldkondades ühiste seisukohtadeni ja panna alus edasisele koostööle. Annan edasi arutelude kokkuvõtted teemadest, millest ise osa võtsin (B, C ja F) aga ka kahest mind samuti huvitavast teemast Mark Nesbitti koostatud ülevaate alusel. Kellel suurem huvi,

võib ringi vaadata SEB Euroopa rakukese ametlikul kodulehel (<http://www.ethnobiology.org.uk>).

B. Etnobotaanika Euroopas: metodoloogia. Sektsiooni juhtis Viini Loodusvarade ja Rakendusteaduse Ülikooli (University of Natural Resources and Applied Life Sciences) professor Christian Vogl. Koos olid erinevate erialade esindajad, kes kasutasid erinevaid uurimismeetodeid, mis andis võimaluse vahetada kogemusi ja täiendada oma meetodeid. Oluline alateema oli ka uudsete uurimismetoodikate rakendamine ja tutvustamine. Arutelust selgus, et kuigi töötamisel väljaspool Euroopat peetakse väga rangelt kinni etnobotaanika eetikakoodeksist (eelkõige nõudest, et teabest saadav kasu tuleb tagasi teabe valdaja juurde), unustatakse see Euroopas kohepeal sootuks. Jõuti järeldusele, et lähitulevikus on vaja publitseerida artikleid etnobotaanilisest metoodikast, suurendada õppimisvõimalusi (sh välitööd) ja korraldada seminare koostöös teiste distsipliinide esindajatega. Arutelu käigus mainiti ka ajakirjas *Journal of Ethnopharmacology* kehtivat viit reeglit (http://www.elsevier.com/framework_products/promis_misc/rulesof5jep.pdf), mille alusel praagitakse esimese lugemise järel välja avaldamiseks sobimatud artiklid.

C. Etnobotaanika Euroopas: uuringud ja andmestik. Juhatas *Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine* peatoimetaja Andrea Pieroni. Arutati, et erimeetoditega kogutud andmestikku on raske võrrelda, sest puudub standardiseerimismetodoloogia ning leiti, et edaspidi tuleb andmekogumisi planeerida hoolikamalt ja kooskõlastatumalt. Oluline on küsida, milleks andmeid kogutakse, sest nii kogumise kui ka analüüsimise meetodid sõltuvad väljunditest. Kogutud andmed tuleks inventeerida ja koondada ühisesse andmepanka; ajaloolise väärtusega andmestikus tuleks uurida ka taimekasutusmustreid. Oluline on jagada tulemit andmestiku valdajatega (inimestega, kellelt teave pärit) ning võrrelda ravimtaimede kasutamise tavasid eri paik-kondades/kultuurides.

D. Toidutaimed/ seni tähelepanuta jäänud taimed. Arutelu juhtis Stuttgarti Põllumajandusülikooli Kreeka päritolu doktorant Pavlos Georgiadis. Peeti vajalikuks leida tasakaal praktiliste ja kultuuriliste aspektide uurimise vahel – etnobotaanika uurimistöö tulemuseks on tihti käegakatsutav või võimalik majanduslik mõju. Leiti, et praegune kiirtoidukettide ajastu on toidutaimede uurimiseks väga hea ja pakuti välja mõned rakendusetnobotanika uurimissuunad:

- o kuidas jõuavad taimed turgudele (kohalikud turud, toiduainete turud, ökoturism);
- o kuidas tagada teadmiste edastamisest tuleneva kasu jõudmine teadmise algse valdajani;
- o toidutaimede ja ravimtaimede osatähtsus kultuuris ja tervishoius;
- o kultuurilise identiteedi säilitamine;
- o andmete dokumenteerimise ja töötlemise meetodid, nende olulisus;
- o näljaaja toidud;
- o etnobotanika roll põllumajanduses, kindlustamiseks loodusliku mitmekesisuse säilimist;
- o otsida seoseid laiemate teemadega nagu toiduohutus, toksikoloogia ja toiduvabadus (*food sovereignty*).

Soovitati luua huvipakkuvate liikide nimekiri ja Euroopa toidutaimede kataloog ning otsida seoseid nende toitude ja nüüdisaegsete haiguste (näiteks diabeet) vahel.

H. Koduaiad. Kenti Ülikooli erakorralise teaduri Simon Platteni juhatusel räägiti koduaedade majanduslikust rollist (nii sissetulek kui ka toiduohutus), aia mõjust tervisele (nii toiduallikana kui ka füüsilise ja vaimule), taimede mitmekesisuse säilitamisest ja sisserändajate aedade uutest liikidest. Peeti oluliseks arvestada ka koduaedade sotsiaalse ajalooa. Leiti, et tuleks välja arendada valdkonna kõigi uurijate ühissõnavara ja luua uurijate nimekiri, mõlemaks kasutatakse Wiki formaati.

F. Rände uurimine (*Migrant studies*). Juhatas New-Yorgi Botaanikaiaia erakorraline teadur Ina Vendebroek. Leiti, et tähelepanu tuleks pöörata sisserändajate tervisele töekspidamiste ja vastuvõtva riigi tervishoiusüsteemi koosmõjule, tuues välja nii positiivsed kui ka negatiivsed aspektid. Oluline on teavitada arste ja teisi meditsiinitöötajaid migrantide terviseharjumustest. Pikalt arutati võimalust kaaluda etnobotaanikute abi sisserändajate sissetulekute suurendamiseks (aidata määrata kohalikke taimi, leida võrreldavaid päritolumaal, tuua sisse päritolumaa taimi ravimtaimedena, toidutaimedena jne). Kas taimed/koduaiad aitavad integreeruda ja suurendavad kogukondade läbikäimist? Õnnestunud integreerimiskatse näiteid vt <http://www.plantcultures.org/>. Samuti leiti, et sisserändajate puhul on huvitav jälgida teadmiste edastamist uues kultuuri- ja loodusruumis ning asendustaimede kasutamist. Nagu teistegi teemade puhul, peeti oluliseks teabe “tagastamist” uurimistuletele.

Kõigist aruteludest kumas suuremal või vähemal määral läbi metodoloogia ja eetika teema ning koostöövõimalused. Viimase sujuvamaks rakendamiseks oli kohe saabumisel korraldatud tunniajane ülevaade Euroopa Liidu teadusrahastuste võimalustest. Kuigi ametlikku ettekannete osa justkui ei olnud, olid peaaegu kõik kohalolijad toonud kaasa oma ettevõtmisi tutvustavaid plakateid.

Loomulikult jätkusid arutelud ka õhtusöögilauas. Muuhulgas sain teada palju huvitavat etnobotaanikaga seotud inimeste mõttemaailmast ja tegevustest. Näiteks Türgi etnobotaanik Füsün Ertu rääkis varjamatu uhkusega, et on koos teiste piirkonda uurivate teadlastega aidanud elus hoida Anatoolia (Türgi) elanike põlist korvipu-numistraditsiooni ja ergutanud inimeste huvi kohalike taimede kasutamise vastu, tutvustades kohapeal avalikult oma uurimistöö tulemusi ja väärtustades selle algaimest. Suurbritannia Kuningliku Botaanikaiaia laborijuht Monique Simmonds rääkis sellest, et uue ravimi leiutamiseks on vaja mitme juhuse kokkusattumist ja õnne. Nad olid nädalaid teinud katseid malaariavastase ravimtaimiga, lootes, et see tapab sääse, kuid kõik sääsed jäid elama. Pärast järjekordset ebaõnnestunud katseteseriati turgatas talle pähe mõte: aga mis siis, kui surma saab hoopis malaariaplasmoodiumi populatsioon sääse sees? Hüpotees osutus tõeseks, kuid lisaks esmasele hüvele keeras see uue lehekülje HIV-vastaste ravimite otsimise raamatus.

Tundsin, et olen sattunud inimeste sekka, kes hoolivad sellest, mida teevad, veel enam – hoolivad neist, kelle käest nad oma teadmisi saavad. Nad püüavad olvalt poolt teha midagi, et maailmas oleks rohkem rõõmu ja vähem kannatust. Nad hoiavad alles teadmisi, mis kunagi on hoidnud rahvaid elus, kuid nii mõnelgi pool maailmas on praegu hääbumas. Selline on etnobotaaniku elukutse sisu.

Autori osavõtt sai võimalikuks tänu ETF' grandide nr 6669 ja riikliku programmi “Eesti keel ja kultuurimälu” projekti “Historistlik Eesti Rahvameditsiini Botaaniline Andmebaas ja satelliit-andmebaasid” toetusele.

Renata Sõukand